

О.М. ТРОЇЦЬКА (кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії)

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, Мелітополь, Україна
troizka@ukr.net

ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ СТУДЕНТСТВА В СИСТЕМІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ І ТОЛЕРАНТНІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Наданий у статті аналіз політичної ідентичності студентства в системі ціннісних орієнтацій засвідчив низку суперечностей в розумінні цих феноменів та висвітлив певну епістемологічну обмеженість студентської молоді щодо її толерантнісного зростання, що заважає реалізувати результати фундаментальних і прикладних теоретичних розробок, в яких, до речі, не завжди присутні конкретні методики, рецепції, пропозиції та алгоритми поліпшення конкретних ситуацій, із конкретними людьми, використання конкретних способів світоглядно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного та рефлексивного компонентів розвитку. Метою статті визначено теоретичний аналіз політичної ідентичності студентів як результату політичної ідентифікації і впливового чинника формування толерантності.

Ключові слова: політична ідентичність, політична ідентифікація, толерантність, ціннісні орієнтації.

Цивілізація вступила в III тисячоліття із проблемами і суперечностями в усіх сферах життя людини. Все більшого значення набуває вміння людини будувати гармонійні відносини з репрезентантами інших культур, носіями інших політичних поглядів, цінностей і думок. У цьому контексті світ постає все більш взаємозумовленим. Одночасно прагнення до свободи особистості, культурне, духовне, політичне самовизначення орієнтують її на процес ототожнення із одними людьми, групами людей і відмежування від інших. Такий процес не може не призводити полікультурний світ до суперечливості, а міжкультурну комунікацію – до конфліктності. Єдиним можливим варіантом розвитку ненасильницького світу визнається толерантність як спосіб налагодження відносин опонентів на основі терпимості, консенсусу, діалогу, а культурні цінності, норми і моделі професійної компетентності поведінки, що містять універсальний потенціал не тільки постійного духовного вдосконалення, а й толерантнісного зростання як норми здорового глузду, знаходяться в постійній взаємодії ідентичностей, у тому числі політичних. Пошуку шляхів толерантнісного розвитку студентів присвячено багато праць, не менше ґрунтовно відображена і проблема формування політичної свідомості. Разом із тим, останнім часом вони не розглядаються саме в такому органічному зв'язку. Отже, метою статті є визначення політичної ідентичності студентів як результату політичної ідентифікації і впливового чинника формування толерантності.

Слушним виглядає у цьому контексті, на нашу думку, вислів М.

Уолцера щодо режимів толерантності: «За мінімалістським твердженням про цінність світу і за правилами утримання від будь-яких дій, котрі воно спричиняє (і які взагалі збігаються зі стандартним списком прав людини), не існує принципів, що єдині для всіх режимів толерантності і потребують від нас дій за всіх обставин, за всіх часів і в усіх країнах від імені певного набору політичних і конституційних устроїв. Процесуальні аргументи не допоможуть нам тут саме тому, що вони не диференційовані за місцем і часом, вони не повністю зумовлені обставинами. Альтернатива, обрана мною, – це історичне і контекстуальне уявлення про толерантність і мирне співіснування, з аналізом різних їх форм і прийнятних для них норм повсякденного життя. Мені видається необхідним розглянути як ідеальні варіанти цих практичних устроїв, так і їхні конкретні історичні документальні викривлення. Ми мусимо також взяти до уваги, як ці устрої пізнаються на практиці сторонами-учасниками – групами і індивідуумами, переможцями й тими, хто програв, – а потім і те, який вони мають вигляд для стороннього ока, учасників інших режимів толерантності» [8, с.15-16].

Розгляд даного питання спонукає нас до вивчення аналітичної літератури про сутність ціннісних орієнтацій, оскільки саме ці орієнтації визначають змістовну спрямованість особистості і складають основу її ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до себе, а також постають ядром мотивації та життєвої активності. У літературних джерелах іноді цінності і ціннісні орієнтації подаються в одному сенсі – як «поняття, що визначає значущість для людини і суспільства різних явищ, об'єктів, які відіграють центральну роль у вибудовуванні системи орієнтації в житті, виробленні життєвих стратегій, визначенні вектора можливих змін, в цілому в усвідомленні сенсу життя і соціокультурної активності людини» [5, с. 2]. Звичайно, цінності, відображаючи сутність соціального життя певного суспільства і конкретний спосіб життя людини, є відносними, а не абсолютними. Більш того, система цінностей у суспільстві, їх характер і особливості є своєрідним орієнтиром у формуванні світогляду, духовності молоді людини, а бажання оволодіти ними – найважливіша умова отримання життєвого досвіду та соціалізації. Цінності завжди існують і видозмінюються, оскільки змінюються цілі покоління людей, наслідуючи і позитивний, і негативний досвід своїх попередників [4]. Цей момент стосується і політичних цінностей, а аналіз політичних уподобань молоді дає можливість стверджувати, що вони ще і достатньою мірою різнополюсні. Так, за результатами аналізу В. Білогур, молодь у політичних цінностях досить прагматична: політика розглядається молодими людьми переважно як засіб завоювання авторитету та лідерства, але при цьому вчена зазначає, що зростання політичної активності молодого покоління пояснюється як почуттям власної гідності, так і прагненням змінити майбутнє країни [1]. Значна частина дослідників (В.Воронкова, Г.Дилігенський та ін.) зазначає, що ціннісна орієнтація є спрямованістю особистості на засвоєння певних цінностей для задоволення своїх потреб і що у ціннісних орієнтаціях цінність виконує роль своєрідного орієнтира і

Політична ідентичність студентства в системі ціннісних орієнтацій і толерантнісного зростання

відповідного регулятора поведінки й діяльності людини у предметній і соціальній дійсності. У такий спосіб особистість орієнтується на ті цінності, які є найбільш потрібними їй у даний час і в перспективі та які відповідають її інтересам і цілям, імпонують її досвіду [2; 3]. Отже, ціннісні орієнтації являють собою складні утворення, що включають різні рівні і форми взаємодії громадського та індивідуального в особистості, специфічні форми усвідомлення особистістю навколишнього світу, свого минулого і майбутнього, істотності свого власного «Я» [6].

Таким чином, ми сприймаючи беззастережно це положення, на рівні нового твердження уточнюємо, що ціннісні орієнтації відображають результат узагальнення людиною цінностей у такий спосіб, що з усього в них значущого людина обирає позитивно значиму сутність та що вони є головною домінантою світогляду людини і відповідно зумовлюють таке світоглядне кредо, як толерантність. Все це має пряме відношення до політичної орієнтації як до важливого поняття політичної науки, яке характеризує ставлення людини до тих чи інших політичних об'єктів (інститутів політичної системи, лідерів і т.п.), її суб'єктивну готовність вести себе відповідним чином по відношенню до цих об'єктів. Вітчизняні фахівці в галузі політичної науки часто ототожнюють політичні орієнтації та установки, які вони тлумачать, слідом за грузинським психологом Д. Узнадзе, як «специфічний стан суб'єкта, що характеризує його готовність до здійснення дії, яка спрямована на задоволення конкретної потреби в конкретній ситуації» [7] і зазначають, що на формування політичних орієнтацій значний вплив здійснює соціальний контекст: політичні установки, які служать вираженням глибинних соціально зумовлених мотиваційних потреб, таких, як відчуття включення в структуру соціальних зв'язків, близькість із соціальним оточенням, безпека, самопізнання і самоствердження тощо.

Оскільки вибір політичної орієнтації – не є одномоментною дією, а є процесом, в якому людина коригує свою орієнтацію під впливом певних соціально-економічних умов, особистих психологічних змін, ідентифікує себе з окремою особою або групою осіб, обирає політичні уподобання, то політичні орієнтації, як правило, формуються в результаті макрогрупової («просторової») взаємодії. Наприклад, людина може пов'язувати себе з бізнесменами, управлінцями, середнім класом і т.д., її зв'язки ґрунтуються на відповідній психологічній близькості до групи, якій вона симпатизує. Важливо також і те, що політичний вибір здійснюється на основі певних цінностей, тому для одних домінуючими є загально-гуманістичні цінності, для інших – цінності певної релігії, соціальної групи і т.п. Вибір може бути й суто прагматичним, ґрунтуватися на особистих цілях і інтересах.

Вважаємо, що людина нездатна стати людиною без ціннісно-сислової і світоглядної компетенції і що до компонентів політичної орієнтації (поряд із когнітивним) слід додати світоглядно-ціннісний, який поширює життєві смисли і досвід духовно-рактичного осягнення світу на знанневий (раціоналістичний, сцієнтистський) зміст. У цьому контексті стає

принциповим розгляд факторів, що впливають на політичну орієнтацію, тобто на політичні процеси які, у свою чергу, не можливі без участі в них різних суб'єктів. Оскільки ми аналізуємо політичну орієнтацію студентської молоді, то слід зазначити, що вона, в основному, «має справу» тільки з ставленням до тих чи інших політичних партій, крім того, потрібно враховувати її залежність від психологічних явищ, що характеризують студентський колектив як цілісність (автономність), зокрема їх вплив на особистість студентів, а саме до них належать: громадська думка, яка складається не тільки з інтелектуальних, але й вольових та емоційних компонентів і проявляється в оцінних судженнях, що відображають загальне ставлення (схвалення або засудження) групи до питань і подій, пов'язаних із життям та інтересами групи; громадський груповий настрій – це загальний емоційний стан, який панує, переважає в групі, створює емоційну атмосферу в ній, що може як стимулювати, так і пригнічувати діяльність членів групи, а іноді навіть призводити до конфліктів; самоствердження, коли кожен член колективу усвідомлює себе його частиною і намагається зайняти і утримати в ньому певну позицію (соціальний статус), завоювати визнання, довіру, підтримку, розуміння своїх товаришів; колективні традиції звичаї, порядок, установки, що виникли за час існування групи; колективне самовизначення, коли кожен студент має певну свободу на індивідуальну думку в групі, до якої прислухаються, ставляться із повагою, звертають увагу, коли виробляється загальна думка, групова оцінка і т.д.

Слід прислухатися до вчених, які вказують на вдумливе ставлення до політичних уподобань: «Філософія має бути добре історично поінформованою й соціологічно компетентною, якщо вона бажає уникнути «поганого, утопізму» і усвідомити складність вибору, до якого часто доводиться вдаватися в політичному житті. Чим складніший вибір між двома альтернативами, тим менша імовірність того, що один і лише один результат гарантує нам схвалення філософів. Можливо, нам слід обирати один шлях тут, інший – у майбутньому. Можливо всі результати нашого вибору будуть пробними і експериментальними і піддаватися ревізії чи цілковитій зміні. Думка про те, що результати нашого вибору не визначені єдиним універсальним принципом (або взаємопов'язаним набором принципів) і що правильний вибір тут може і не бути правильним вибором там, — це, точно кажучи, релятивістська ідея. Найліпший політичний устрій залежить від історії і культури людей, чий життя він організовує» [8, с. 49]. Істотний вплив в цьому процесі здійснюють ідеології, теорії та стратегії політики і без знання особливостей політичних технологій та вміння їх використовувати процес досягнення успіху в політичній діяльності неможливий. А для оволодіння ними, перш за все, потрібні відповідна науково-теоретична підготовка, вміння вивчати й аналізувати об'єктивні умови, в яких діють конкретні суб'єкти політики. Це стосується і соціально-економічної, політичної ситуації в країні, регіоні, особливостей функціонування соціальних і національних груп у суспільстві, їх потреб та інтересів, розстановки політичних сил, статусу та рівня впливу на громадян

Політична ідентичність студентства в системі ціннісних орієнтацій і толерантного зростання

політичних партій, рухів, об'єднань, засобів масової інформації, власне стан самого студентства в країні, його характерні особливості (максималізм, прагнення до нового, занижений «поріг» небезпеки тощо). Вищесказане дає підставу стверджувати, що далеко не всі ці впливи дозволяють студентству мати чітку орієнтацію в життєвих цінностях. Більш того, більшістю студентської молоді відчувається дискомфорт між перспективою обраної професії, громадськими «запитами» на неї, а іноді, відсутністю таких запитів, з одного боку, і своїми нахилами, здібностями, уявленнями і т.д. з іншого» [1].

Сукупність різних параметрів, які поєднуються в цілісну систему і характеризують особистість суб'єкта соціально-політичної психології, взаємодіють як ціннісні, світоглядно-когнітивні, афективні і поведінкові складові системи політичної орієнтації. Вона, в свою чергу, впливає на вибір людьми позицій і ліній поведінки в суспільно-політичній сфері. «Продуктом» політичних процесів в такому сенсі стають політичні орієнтації, що відображають уявлення людей про відповідні потреби, цілі політичної діяльності, засоби досягнення цих цілей і визначають спрямованість суспільно-політичної поведінки людей. Причому, нами встановлено, що в процесі вивчення політології необхідно, з одного боку, звернути увагу на розмежування політики як відносин між великими соціальними групами (широкий зміст) і як політичної діяльності (вузький сенс), а також, з іншого боку, розмежувати цінності як значущості, взагалі, і ціннісні орієнтації як суспільно-значущі (позитивні орієнтації).

Таким чином, трансфер політичної цінності в політичну орієнтацію і толерантність можливе тільки в тому інтерпретаційному вимірі, якщо політичні орієнтації відрізняються від ідейно-політичних концепцій, програм партій і течій, що вивчаються політологією, історією громадської та політичної думки, якщо політична ідеологія постає продуктом суспільної свідомості і системою вербалізованих поглядів, висловлюваних мовою абстрактних понять, які фіксують цінності та цілі і спрямовують суспільно-політичну діяльність, якщо політичні орієнтації розглядаються як феномен соціально-психологічної сфери, поєднуються із неусвідомленими або не цілком усвідомленими перевагами й мотивами, які люди переживають на емоційному рівні. Джерела орієнтації завжди мають сумативний характер: їх породжує взаємодія власних мотивів і емпіричних знань людей, засвоєні ними ідейно-політичні концепції, світоглядно-ціннісні та духовно-практичні обґрунтування політичної орієнтації. Політична орієнтація, яка, за суттю, не може не привести до політичної ідентифікації, розуміється як співвідношення суб'єктом себе з певною політичною позицією на основі саморефлексії. Це ж поняття означає і співвідношення суб'єкта з певною політичною позицією, представленою іншими суб'єктами політичних відносин і природно буде впливати на характер комунікації та толерантнісне зростання. Толерантність не може розглядатися як певне визнання існування різних політичних орієнтацій, але вона має стати світоглядним «кредо», механізмом знаходження консенсусу у всіх різновидах комунікації, що є

темою подальших досліджень автора.

Список використаної літератури:

1. Білогур В. Є. Світоглядні орієнтації сучасної студентської молоді в контексті вибору духовних пріоритетів / В. Є. Білогур // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011, Вип. 49 (№ 7). – С.496–503.
2. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: [Монографія] / Воронкова В.Г. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. – 272 с.
3. Дилигенский Г.Г. Люди среднего класса / Дилигенский Г.Г. – М.: Институт фонда «Общественное мнение», 2002. – 285 с.
4. Єфтені Н. М. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді / Н. М. Єфтені // Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. – Одеса: Фенікс, 2009. – Випуск 37. – С. 292–296.
5. Сокурянская Л. Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода: монография / Л. Г. Сокурянская; [рец.: В. И. Астахова и др.]. – Х.: Харьк. нац. ун-т им. В. Н. Каразина, 2006. – 576 с.
6. Социология молодежи / [Под ред. проф. В. Т. Лисовского]. – СПб.: Изд-во С.-Птб. ун-та, 1996. – 460 с.
7. Узнадзе Д. К. Психологические исследования / Узнадзе Д. К. – М.: Наука, 1996. – 450 с.
8. Уолцер М. Про толерантність / Уолцер М.; [Пер. с англ. М.Лупішко]. – Харків: Видавнича група «РА-Каравела», 2003. – 148 с.

REFERENCES

1. Bilogur V. Є. Svitogljadni orientacii suchasnoї students'koї molodi v konteksti viboru duhovnih prioritetiv / V. Є. Bilogur // Gileja. Istorichni nauki. Filososfs'ki nauki. Politichni nauki. – K.: Vid-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2011, Vip. 49 (№ 7). – S.496–503.
2. Voronkova V.G. Filosofija globalizacii: socioantropologichni, socioekonomichni ta sociokul'turni vimiri: [Monografija] / Voronkova V.G. – Zaporizhzhja: Vidavnictvo ZDIA, 2010.- 272 s.
3. Diligenckij G.G. Ljudi srednego klassa / Diligenckij G.G. – M.: Institut fonda «Obshhestvennoe mnenie», 2002. – 285 s.
4. Єfteni N. M. Cinnisni orientacii suchasnoї ukrain's'koї molodi / N. M. Єfteni // Aktual'ni problemi politiki: zb. nauk. pr. – Odesa: Feniks, 2009. – Vipusk 37. – S. 292–296.
5. Sokurjanskaja L. G. Studenchestvo na puti k drugomu obshhestvu: cennostnyj diskurs perehoda: monografija / L. G. Sokurjanskaja; [rec.: V. I. Astahova i dr.]. – H.: Har'k. nac. un-t im. V. N. Karazina, 2006. – 576 s.
6. Sociologija molodezhi / [Pod red. prof. V. T. Lisovskogo]. – SPb.: Izd-vo S.-Ptb. un-ta, 1996. – 460 s.
7. Uznadze D. K. Psihologicheskie issledovanija / Uznadze D. K. – M.: Nauka, 1996. – 450 s.
8. Uolcer M. Pro tolerantnist' / Uolcer M.; [Per. s angl. M.Lupishko]. – Harkiv: Vidavnicha grupa «RA-Karavela», 2003. – 148 s.

О.М.ТРОИЦКАЯ (кандидат философских наук, доцент кафедры философии)
Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана
Хмельницкого, Мелитополь (Украина)

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ СТУДЕНЧЕСТВА В СИСТЕМЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ И ТОЛЕРАНТНОСТНОГО РОСТА

Предоставленный в статье анализ политической идентичности студенчества в системе ценностных ориентаций показал ряд противоречий в понимании этих феноменов и осветил определенную эпистемологическую ограниченность студенческой молодежи в ее толерантностном росте, что мешает реализовать результаты фундаментальных и прикладных теоретических разработок, в которых, кстати, не всегда присутствуют конкретные методики, рецепции, предложения и алгоритмы улучшения конкретных ситуаций, с конкретными людьми, использования конкретных способов мировоззренчески-ценностного, когнитивного, операционно-деятельностного и рефлексивного компонентов развития. Целью статьи определено теоретический анализ политической идентичности студентов как результата политической идентификации и влиятельного фактора формирования толерантности.

Ключевые слова: политическая идентичность, политическая идентификация, толерантность, ценностные ориентации.

E.M.TROITSKAYA, phd in philosophy, associate professor of philosophy department of melitopol state pedagogical university named after Bohdan Khmelnytsky, Melitopol, Ukraine

POLITICAL IDENTITY OF THE STUDENTS IN THE SYSTEM OF VALUE ORIENTATIONS AND TOLERANCE GROWTH

Problem setting. The presented in the paper analysis of political identity of the students in the system of value orientations has acknowledged a number of contradictions in understanding of these phenomena and ascertained a proper epistemological narrowness of the students concerning their tolerance growth which blocks to implement the results of fundamental and applied theoretical developments. Apropos, in these developments the definite methods, receptions, proposals and algorithms of certain situations' improvements, with certain people, usage of definite ways of outlook-value, cognitive, operation-activity and reflexive components of the development are not always available. Paper objective. The paper objective is to determine the theoretical analysis of political identity of the students as a result of political identification and an influence factor of tolerance forming. Recent research and publications analysis. By the analysis results it has been established that in literature sources sometimes values and value orientations are presented in one meaning –as a conception which determines the significance for people and the society of different phenomena, objects which play the central role in building the system of life values, developing life strategies, defining the vector of possible changes, in whole in awareness of the life sense and the socio-cultural activity of a person. Most scholars point out that a value orientation is a directivity of a personality to adoption of the definite values to satisfy his needs; in value orientations the value plays a role of a peculiar guideline and a corresponding regulator of behavior and activity of a person in the subject and social reality. By this way a personality is oriented to those values which are the most necessary for him at present and in prospect and which correspond to his interests and goals, appeal to his experience. Paper main body. Unconditionally taking this statement, at the level of a new assertion we refine that value orientations reflect the result of values summing by a person so that a person chooses the positively important essence among everything important in them. They are the main dominant of a person's world outlook and correspondingly they predetermine the tolerance as a world-view credo. The analysis of political orientation of the student youth has confirmed the fact that it mainly "deals with" the attitude to these or those political parties. Besides, it is necessary to take into account its dependence on psychological phenomena which characterize a student body as integrity (autonomy), in particular their influence on student personalities. Among them there are the public opinion consisting of intellectual, strong-willed, emotional components and manifesting in evaluative opinions which

reflect the general attitude (approval or disapproval) of a group to issues and events connected with life and interests of a group. The public mood is a general emotional state which is dominating or prevailing in a group, creating an emotional atmosphere in it; so it can stimulate or oppress the activity of group members and sometimes even lead to conflicts. The self-affirmation is when each group member perceives himself as its part and tries to take and hold a certain position (social status) in it, gain recognition, trust, support and his mates' understanding. There are collective traditions, customs, rules and aims appearing during the group existence. The collective self-determination is when each student has a definite freedom for an individual thinking in the group which is listened to, respected, paid attention to while the public opinion, group assessment are developed etc. The orientation sources always have the summative character: they are caused by interaction of one's own motives and empiric knowledge of people, their adopted idea-political conceptions, outlook-value and spiritual-practical grounds of political orientation. Conclusions of the research. By essence, the political orientation cannot lead to the political identification and it is considered as correlation by a subject of himself to a political position on the basis of self-reflection. This conception also means the correlation of a subject to a definite political position presented by other subjects of political relations and it naturally will influence the character of communication and tolerance growth. The tolerance cannot be considered as a certain acceptance of different political orientations' existence but it has to become a world-view "credo", a mechanism of consensus finding in all varieties of communication which is the subject of author' subsequent researches.

Key words: political identity, political identification, tolerance, value orientations.

Стаття надійшла до редколегії 22.03.14

Прийнята до друку 27. 03.14